

Miloš HAVELKA:

POSUDEK NA BAKALÁŘSKOU PRÁCI

Barbory Pánové

NIKLAS LUHMANN: Teorie společnosti, komunikace a médií

Bakalářskou práci Barbory Pánové *Niklas Luhmann: Teorie společnosti, komunikace a médií* jsem přečetl se zájmem nejen proto, že se jedná o výklady koncepce poměrně složitě formulované a ne každému se podaří to, co autorce, totiž zprostředkovat ji *přehledně, čitelně a přesně*. A to přesto, že se opírala o poměrně málo původních Luhmanových textů, navíc věnovaných spíše jeho teorii společnosti, která je ale jen částí a konkrétním zaměřením jeho obecné teorie systémů. Tohoto problému si však autorka byla od počátku vědoma, když upozorňuje na napětí mezi Luhmanovou *teorií obecnou* a *teorií speciální*.

Svou bakalářskou práci B. Pánová rozdělila – podle mého mínění věcně správně – do čtyř kapitol, opatřených *Úvodem* a *Závěrem*. První kapitola poněkud stručně a spíše enumerativně poukazuje na teoreticko-metodologické pozadí Luhmannovy koncepce, druhá vykládá Luhmannovu teorii společnosti, třetí se věnuje problému sociální komunikace a čtvrtá masovým médiím. Vnitřní souvislost jednotlivých témat je ukázána s porozuměním věci, výklad ale působí spíše jen enumerativně a deskriptivně. Autorka chce být věrná Luhmannovi a rozšiřující nebo i komparující otázky si neklade. To je nápadné zejména v souvislosti s tím že se v textu několikrát odvolává na

Luhmanovu polemiku s Jürgenem Habermasem, ale jádro jejich sporu neprecizuje, a zejména nevyužívá k vykladu zvláštností Luhmanovy perspektivy. Polemika byla následkem tzv. sporu o pozitivismus v německé sociologii, přinesla precizaci dvou protisměrných perspektiv přístupu ke společnosti a poprvé pro teorii společnosti systematicky vyzvedla problematiku komunikace (její spíše kriticko-normativní pojetí u Habermase a její „systémotvorné“ pojetí u Luhmanna).

K práci mám několik připomínek, jež je možné diskutovat při obhajobě:

- Především mám problémy mám také s celkovým záměrem práce, totiž s odpovědí na otázku, proč se Luhmanem vlastně zabývá a jaká byla v práci specifika přístupu. V *Úvodu* autorka sice říká, že jí jde o ... *představení základních premis, konceptů a myšlenek Luhmanovy teorie* [:4], a toto úsilí ovšem staví proti pojmu „interpretace“ díla, což je rozdíl, který se mi nezdá dobře a dostatečně argumentován (i současníci se totiž dají *interpretovat*, a *představení* simuluje na jedné straně objektivitu a obeznámenost, na druhé pasivitu a „pozitivismus“). Pokud tomu rozumím, autorka „představením“ rozumí zprostředkující převyprávění, což je samozřejmě legitimní úsilí, bylo by však třeba formulovat, pro koho je určeno.

- Je otázkou, do jaké míry je zaujetí pozice *pozorovatele druhého řádu* (který může být právě tak konstruktivní jako destruktivní) možné analyzovat pod nadpisem „konstrukce reality [: 32], a nadto na asi 15. řádkách, a jestliže ano, pak za

jakých podmínek. Sociologický konstruktivismus je velice složitý problém a vyžaduje si komplexnější pohled. Navíc z autorčina výkladu žádná konstrukce reality (sociologií nebo sociologem) nevyplývá, jen zvláštní způsob jejího pozorování, případně zkreslení. Bylo by třeba přesněji vyložit Luhmannovo pojetí utváření (konstrukce) sociální reality. Tradiční pojem sociologického konstruktivismu nevyčerpává úplně ani problémy autopoietických aktivit medií a jejich zvyšováním iritability (nebylo by lepší psát to se dvěma „r“?! - viz: Konstrukce reality II).

- Nemyslím si, že *Luhmann ze svých teoretických výšin pohrdá empirickými výzkumy a proto není schopen se nikdy dostat k tomu, jaká je žitá každodenní skutečnost ...* atd. [: 44]. Zbytečně silné a k Luhmanově perspektivě málo vnímavé tvrzení, nehledě na to, že jeho koncepce rostla z konkrétně velice určitě vázané zkušenosti administrativní a vědecky organizačního praktika, který v mnohém jen generoval své zkušenosti. Navíc jsou jeho výklady plné konkrétních příkladů. Jeho přístup byl teoretický a makrosociologický, a to je třeba respektovat (a nikoli kritizovat) stejně, jako je třeba respektovat (a nikoli kritizovat) pohledy opačné. Větší pozornost by se pak asi měla věnovat tezi (a důsledkům této teze), že v Luhmanově obecné teorii společnosti se jedná o *teorii speciální*?! Za otázku by jistě stálo také, na jaké úrovni se zastavuje Luhmanova produkce subsystémových specifík.

Vzdor předchozím výtkám (a některým drobným, spíše formulačním připomínkám) hodnotím bakalářskou práci Barbory

Pánové poměrně vysoko. Věnovala se myšlenkově i jeho vyjádřením nesnadnému, převážně cizojazyčnému tématu, které se jí nakonec podařilo uchopit a vyložit poměrně uspokojivě a adekvátně. Navrhuji ji hodnotit na škále 38 až 42 bodů.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'B. Kubík', written in a cursive style.